

Araştırma Makalesi • Research Article

**MUZÂRİ FİİLİ NASB EDEN EDATLAR HAKKINDAKİ TARTIŞMALARIN
TAHLİLİ**

An Analysis of The Debates About Prepositions Wich Make Nasb The Verb Mudhârî

Salih EKİNCİ ^a

ÖZ

^a Gaziantep İslam Bilim ve
Teknoloji Üniversitesi, Temel
İslam Bilimleri Anabilim
Dalı Yüksek Lisans
Öğrencisi

Nahiv ilminde amiller büyük öneme sahiptir. Amiller dört gruptur. Bunlar ref edenler, nasb edenler, cer edenler ve cezm edenlerdir. Nasb eden amiller hem isme hem de fiile dâhil olabilmektedir. Bu çalışmada sadece muzâri fiili nasb eden edatlar ve bu edatlar hakkındaki tartışmalara değinilecektir. Bu makale iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde muzâri fiili nasb eden edatlar kısaca tanıtılacak, ikinci bölümde ise bu edatlar hakkındaki tartışmalara değinilecek gerekli görülen yerlerde bu tartışmalar kısaca tahlil edilecektir. Bu çalışmanın amacı Arap dili grameri alanında çalışmalarda bulunmak isteyenlere katkı sunabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Nahiv, Nasb, Mansub, Amil, Masdariye.

ABSTRACT

'Amils are have great importance in the science of Nahiv. 'Amils are four groups. These are those who make raf', those who make nasb, those who make jar and those who make cazm. The 'amils who make nasb can be included in both the noun and the verb. In this study, only the prepositions that make nasb the verb conjecture and the discussions about these prepositions will be mentioned. This article consists of two parts. In the first part, the prepositions that make nasb the connotation verb will be briefly introduced. In the second part, the discussions about these prepositions will be mentioned, and where necessary, these discussions will be briefly analyzed. The aim of this study is to contribute to those who want to work in the field of Arabic language grammar.

Keywords: Arabic Grammar, Nasb, Mansüb, 'Āmil, Mastariyah.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

GİRİŞ

Nahiv ilminin temel gayesi iraptır. Bu nedenle nahiv ilmi için irab ilmi de denmektedir.¹ İrab kısaca, kelimenin başındaki amillerin değişmesiyle kelime sonunun durumunun değişmesi şeklinde tanımlanabilir.² Nahiv ilmindeki amiller dört gruba ayrılır. Bunlar ref edenler, nasb edenler, cer edenler ve cezm edenlerdir. Ref ve nasb eden amiller hem ismin hem de fiilin başına dâhil olabilirken, cer eden amiller sadece ismin başına, cezm eden amiller ise sadece fiilin başına dâhil olurlar.³

Fiiller de amillerden etkilenirler. Ancak mazi ve emir fiili mebni olduklarından irablanmazlar. Muzâri fiil ise murab olduğundan tekit nun'u veya tenis nun'una bitişmediğinde irablanır. Muzâri fiil, başında nasb eden veya cezm eden amiller bulunmadığında merfu olur. Nasb eden amil bulunduğu mansub, cezm eden amil bulunduğu meczum olur.⁴

1. Muzâri Fiili Nasb Eden Edatlar

Muzâri fiili iki grup edat nasb edebilmektedir. Birinci grup, muzâri fiili vasitasız bir şekilde nasb etmektedir. Bunlar dört edattır. *إِنَّ*, *كَيْ*, *لَنْ*, *أَنْ*. İkinci grup, *أَنْ* harfî vasıtasıyla muzâri fiili nasb eder.⁵ Bunlara daha sonra değinileceği için burada tekrar zikretme ihtiyacı hissetmedik.

1.1. أَنْ

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere *أَنْ* edatı vasıtasız olarak muzâri fiili nasb eder. Ayrıca dâhil olduğu muzâri fiili mastar teviline sokar. Aynı zamanda muzâri fiili gelecek zamanla sınırlar. Bu *أَنْ* edatına *أَنْ*'i nasibe ve *أَنْ*'i masdariye denir.⁶

أَنْ edatının nasb edebilmesi için iki şartı taşıması gerekir.

1. Şek barındıran veya beklenti içeren bir cümlede kullanılması,
2. Kendisinden sonra bir fiilin gelmiş olması.

Örneğin, “وَالَّذِي أَلْمَعَ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ” “*Hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum yine O'dur.*”⁷

Bu örnekte de görüldüğü üzere *أَنْ* edatı beklenti içeren bir cümlede kullanılmış ve kendisinden sonra bir fiil gelmiştir.⁸

Cümle kesinlik (yakın) bildiriyorsa bu durumdaki *أَنْ* fiile benzeyen harflerden *أَنَّ*'nin muhaffef halidir. Buna *أَنْ*'i muhaffefe denir.⁹ Örneğin, “عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى” “*Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak.*”¹⁰

Cümle zannı galip (olasılığın daha yüksek olması) bildiriyorsa bu durumda edat, *أَنْ*'i muhaffefeye ve *أَنْ*'i masdariyeye ihtimalli olur. Örneğin, “وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِئْتَةً فَعَمُوا وَصَمُوا” “*Başlarına bir felâketin gelmeyeceğini sanıp kör ve sağır kesildiler.*”¹¹ Altı çizili kelime hem üstün hem de ötreli okunmuştur.¹²

¹ Muhammed b. Ebu Bekir el-Maraşî Saçaklızade, *Tertîbü'l-'ulûm*, ed. Muhammed b. İsmail Seyyid Ahmed (Beyrût: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1988), 126.

² Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, *et-Tuhfetü's-seniyyebi-şerhi'l-Mukaddimeti'l-Âcurrümiyye* (Mısır: el-Mektebetü't-Ticariye el-Kübra, 1389–1969), 18.

³ Abdülhamîd, *Tuhfe*, 23-24.

⁴ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi me rabtihi bi'l-esalibi'r-refia ve'l-hayati'l-luğaviyye'l-müteceddide* (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1974), 4/277-278.

⁵ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4/278.

⁶ Abdülhamîd, *Tuhfe*, 73.

⁷ Şuara, 26/82

⁸ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4/281.

⁹ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm el-Ensârî İbn Hişâm, *Şüzûrû'z-zeheb fi ma rifeti kelâmi'l-'Arab*, thk. Emil Bedi' Yakub (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424–2004), 264.

¹⁰ Müzzemmil, 73/20

¹¹ Maide, 5/71

Ayrıca bu iki şarta ek olarak أَنْ edatının nasb edebilmesi için kendisiyle fiil arasında, olumsuzluk bildiren veya zait olan لَا dışında herhangi bir fasılanın olmaması gerekir. لَا'nın araya girmesi أَنْ edatının fiil üzerindeki etkisine engel olmaz. Örneğin, “أَهْلُ الْكِتَابِ لِيَأْخُذُوا بِالْحَمْرِ” “Ehli kitap bilsin diye”.¹³ Bu örnekte لَا zait olduğu için أَنْ edatının fiili nasb etmesine engel olmamıştır.¹⁴

1.1.1. أَنْ'i Masdariyenin Özellikleri

أَنْ'i masdariye aşıkarken nasb ettiği gibi gizliyen de nasb edebilir. أَنْ'in gizlenmesi bazen caiz olan bir durumken bazen de vacip olur.

1.1.1.1. أَنْ'in Gizlenmesinin Caiz Olduğu Yerler

a. Gereke (talil) veya sonuç (akibet) bildiren ل'dan sonra. Örneğin, “لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ” “Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması için”.¹⁵

Ancak أَنْ'den sonra olumsuzluk edatı olan لَا gelirse bu durumda أَنْ'in aşıkâr olması vaciptir.¹⁶ Örneğin, “رُسُلًا مُبْتَلِينَ” “Müjdeleyen ve uyarıcı peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı tutunacak bir delilleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir”.¹⁷

b. Atıf edatları olan أَوْ, وَ ve ثُمَّ'den sonra.

Bu durumda أَنْ edatının nasb edebilmesi için bu harflerden önce üzerine atfedilebilecekleri açık bir ismin geçmiş olması gerekir. Örneğin, “وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَخِيًا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بَأْذَنِهِ مَا يَشَاءُ” “Herhangi bir beşer ile Allah'ın konuşması ancak vahiy ile yahut perde arkasından ya da bir elçi gönderip, izni ile dilediğini vahiyetmesi şeklinde olabilir.”¹⁸ Buradaki أَوْ edatı kendisinden sonraki fiili mastar teviline sokarak kendisinden önceki وحيا kelimesine atfeder.¹⁹

1.1.1.2. أَنْ'in Gizlenmesinin Vacip Olduğu Yerler

a. Cuhud (inkar) ل'ından sonra.

Bu durumda ل harfinden önce olumsuzluk edatının var olması gerekir.²⁰ Örneğin, “وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ” “Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez.”²¹

b. Harfi cer olan حتى'dan sonra

Bu durumda حتى'nın, إلى (e kadar) veya كي (için) anlamında olması gerekir. Ayrıca حتى'nın sonrasının öncesine itibarla gelecek zamanı ifade etmesi gerekir. Örneğin, “قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ” “Şöyle cevap verdiler: Mûsâ yanımıza dönünceye kadar ona tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz.”²² Buradaki حتى, harfi cer olan إلى anlamındadır.²³

c. إلى veya لا anlamını taşıyan أَوْ edatından sonra. Örneğin, “لَأَسْتَسْهَلَنَّ الصَّعْبَ أَوْ ادْرَكَ الْمُنَىٰ”. Buradaki أَوْ edatı إلى anlamında kullanılmıştır.²⁴

¹² Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm el-Ensârî İbn Hişâm, *Şerhu Kıtrî'n-nedâ ve belli's-şadâ* (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1425–2004), 74.

¹³ Hadid, 57/29

¹⁴ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 4/283.

¹⁵ Feth, 48/2

¹⁶ İbn Hişâm, *Şerhu Kıtrî'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 75-76.

¹⁷ Nisa, 4/165

¹⁸ Şûrâ, 42/51

¹⁹ Mahmud Haseni el Muğalise, *en-Nahvu's-şâfi* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, ts.), 57.

²⁰ Muğalise, *en-Nahvu's-şâfi*, 58.

²¹ Enfal, 8/33

²² Taha, 20/91

²³ İbn Hişâm, *Şerhu Kıtrî'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 76-77.

d. Sebebiyet bildiren ف ile beraberlik (maiyyet) bildiren و'dan sonra.

Bunun şartı da her iki harften de önce anlamın olumsuz olması veya istek bildiren bir fiilin olmuş olması gerekir. Örneğin, “كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي” “Size rızık olarak verdiğimiz iyi ve temiz şeylerden yiyin ama bunda ölçüyü aşmayın, yoksa gazabıma uğrarsınız”.²⁵ Burada sebebiyet bildiren ف edatından önce istek bildiren fiillerden nehiy geçmiştir.

İstek bildiren fiiller yedi tanedir. Emir, nehiy, istifham (soru), arz (bir şeyi yumuşakça istemek), tahdid (bir şeyi ısrarla istemek), temenni (imkânsız veya zor olanı istemek) ve tereci (çok arzulanan bir şeyi istemek).²⁶

1.2. لن

Olumsuzluk bildiren gelecek zaman edatıdır. Diğerlerinden farklı olarak nasb dışında herhangi bir işlevi yoktur.²⁷ Örneğin, “فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْتِيَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِيْ” “Babam gelmeme izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım.”²⁸

1.3. كي

Fiili mastar teviline koyan ve genellikle gelecek zamanı bildiren bir edattır.²⁹

Örneğin, “لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَيْكُمْ” “Kaybettiklerinize üzülmesiniz ve O'nun size verdikleriyle şımarmanız diye (böyle yapmıştır).”³⁰

1.4. إذن

Cümlenin başında kullanıldığında ve dâhil olduğu muzâri fiil gelecek zaman anlamında kullanıldığında muzâri fiili nasb eder. Örneğin, senin yanına geleceğim diyen birine اذن أكرمك (o halde sana ikram edeceğim) demek.³¹

2. Muzâri Fiili Nasb Eden Edatlar Hakkındaki Tartışmalar

Bu bölümde nasb edatları hakkındaki tartışmalar üç başlık altında incelenecektir. Birinci başlık altında edatların yapısı, yani edatların aslı hakkındaki tartışmalar aktarılacaktır. İkinci başlık altında edatların cümle içindeki kullanımı hakkında yani edatlarla, dâhil oldukları fiiller arasında herhangi bir fasılının girip giremeyeceği ve edatların mamullerinin kendilerinden önce kullanılıp kullanılmayacağı hususundaki tartışmalara yer verilecektir. Üçüncü başlık altında ise edatların cümleye kattığı anlamlar hususundaki tartışmalara yer verilecektir.

2.1. Nasb Edatlarının Yapısı Hakkındaki Tartışmalar

2.1.1. لن

a. Nahiv alimlerinin çoğunluğuna göre bu edat yapısı itibariyle basit yani başka şeylerden oluşmamış (mürekkebe olmayan) bir harftir.³²

²⁴ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es Süyûtî, *el-Behcetü 'l-merzıyye fî şerhi 'l-Elfiyye*, thk. Ahmed İbrahim Muhammed Ali (Beyrût: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1421–2000), 399.

²⁵ Taha, 20/81

²⁶ İbn Hişam, *Şerhu Katri 'n-nedâ ve belli 'ş-şadâ*, 79-82.

²⁷ İbn Hişam, *Şüzürü 'z-zeheb*, 259.

²⁸ Yusuf, 12/80

²⁹ Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, 4/301.

³⁰ Hadid, 57/23

³¹ İbn Hişam, *Şerhu Katri 'n-nedâ ve belli 'ş-şadâ*, 71.

³² Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi 'fî şerhi Cem 'i'l-cevâmi'*, ed. Şemseddin Ahmed (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 2/286.

b. Halil b. Ahmed ve Kisai'ye göre bu edat لا ve اُنْ harflerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Onlara göre bu edat oluşturulurken tahfif için اُنْ edatının hemzesi ile لا edatının elifi hazf edilmiştir. Bu görüşü savunmalarının gerekçesi, لن edatında لا edatının taşıdığı olumsuzluk anlamı ve ان edatının taşıdığı masdariyet anlamının bulunmasıdır.³³

c. Ferra'ya göre ise bu edat لا edatından dönüşmüştür. Ona göre لا edatındaki elif, nun harfine dönüştürülerek bu edat meydana getirilmiştir.³⁴

Bu görüşlerden isabetli olanı birinci görüştür. Zira her hangi bir kelimedede asıl olan basit olması yani mürekkebin olmamasıdır.³⁵ Ayrıca diğer görüşleri tercihe şayan kılacak güçlü bir delil bulunmamaktadır.

2.1.2. اِنْ

a. Nahiv alimlerinin çoğunluğuna göre basit bir harftir.³⁶

b. Bazı alimlere göre bu edat isim olup zarf olan اِنْ kelimesinin yerine kullanılmıştır. Kelimedeki nun harfi اِنْ edatına muzafunileyh olan cümleye ivaz kullanılmıştır.³⁷

c. Halil b. Ahmed'e göre اِنْ ve اُنْ edatlarının birleşiminden meydana gelmiştir.³⁸

d. Amr b. Abdülmecid er-Ramdi'ye göre ise bu edat اِنْ ve اُنْ edatlarının bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Ona göre اِنْ edatındaki elif harfi, tahfif için hazf edilmiştir.³⁹

Yukarıda zikredilen gerekçelerden olayı birinci görüş yani cumhurun görüşü daha isabetli görünmektedir.

2.2. Nasb Edatlarının Cümle İçindeki Kullanımı Hususundaki Tartışmalar

2.2.1. انْ

a. Cumhura göre انْ edatının dâhil olduğu fiilin mamulü edatın önüne geçemez. Zira bu edat masdariye olduğu için dâhil olduğu fiil sıla hükmündedir. Dolayısıyla fiilin mamulü de bu bağlantının bir parçasıdır. Bundan dolayı fiilin mamulü öne geçemez.⁴⁰

b. Ferra'ya göre bu caizdir. Ferra buna örnek olarak şu şiiri delil getirmektedir. "كان جزائي بالعصا ان اجلدا" Bu örnekte انْ edatının dâhil olduğu fiilin mamulü olan بالعصا kelimesi انْ edatının önüne geçmiştir. Ancak bu görüş, delil olarak zikredilen örneğin benzerinin çok az kullanılmasından dolayı yeterli bir delil olamayacağı için eleştirilmiştir.⁴¹

c. Nahiv âlimlerinin çoğunluğuna göre yakın (kesinlik) bildiren fiilden sonra gelen انْ edatı fiilin tevil edilmemesi halinde nasb etmez. Ancak Ferra ve İbn Enbari'ye göre bu durumdaki en edatı nasb eder. Cumhurun gerekçesi, nasb edatlarının zan anlamı içermesidir. Kesinlik bildiren fiilden sonra zan ifade eden edatın kullanılması çelişki doğuracaktır.⁴²

³³ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh İbn Hişam, *Muğni 'l-lebîb 'an kütübi 'l-e'ârib*, ed. Berekat Yusuf Hebbud (Beyrût: Dâru'l-Erkam, 1999), 1/410.

³⁴ İbn Hişam, *Muğni 'l-lebîb*, 1/410.

³⁵ Muhammed b. Ahmed b. Arefe ed Düssuki, *Haşiyetü 'd-Düssuki ala muhtaşari 'l-me'âni* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002), 2/409.

³⁶ İbn Hişam, *Muğni 'l-lebîb*, 1/62.

³⁷ İbn Hişam, *Muğni 'l-lebîb*, 1/62.

³⁸ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/294.

³⁹ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/294.

⁴⁰ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/283.

⁴¹ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/283.

⁴² Bahâüddîn Abdullah b. Abdirrahmân İbn Akîl - Muhammed Kamil Berekat, *el-Müsâ'id 'alâ Teshîli 'l-fevâ'id* (Dımaşk: Darü'l-Fikr, 1980), 3/64.

d. Ahfeş'e göre zait olan ان edatının fiili nasb etmesi caizdir.⁴³ Bu görüşüne delil olarak şu ayeti zikretmektedir. “قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا سَافِئِينَ وَمَا نَكْفِيهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ”⁴⁴ “Yurtlarımızdan ve çocuklarımızdan uzaklaştırıldığımız halde Allah yolunda savaşıyorlar da ne yapacağız?” dediler.⁴⁴ Ancak zaruret olmadan bir kelimenin zait olduğuna hükmetmenin doğru olmadığı gerekçesiyle bu görüş zayıf addedilmiştir.⁴⁵

e. Cumhura göre ان edatı ile dâhil olduğu fiil arasına herhangi bir fasılın girmesi caiz değildir. Bazılarına göre fasıla zarf veya car mecrur olduğunda caizdir. Örneğin, ارید انْ عِنْدِي تَعَدَّ. Küfeli dilcilere göre fasıla şart edatı olursa caiz olur. Örneğin, ارید انْ تَزْرَعِي أَوْزُوكَ.⁴⁶

2.2.2. لن

a. Cumhura göre لن edatının dâhil olduğu fiilin mamulü لن edatının önüne geçebilir. Zira لن mastar harfi olmadığı için cümlenin başında olmak zorunda değildir. Ancak Ahfeş es-Sağır'e göre لن olumsuzluk bildirdiği için cümle başında kullanılması gerektiğinden dolayı bu durum caiz değildir.⁴⁷

b. Nahiv âlimlerinin çoğunluğuna göre لن ile fiil arasına fasılın girmesi caiz değildir. Zira لن edatı muzâri fiili gelecek zamanla sınırlayan س harfinin olumsuz versiyonudur. س harfi ile fiil nasıl ayrılamıyorsa لن ile fiil de ayrılamaz. Ancak Kisai'ye göre fasıla kasem veya fiilin mamulü olursa caizdir. Örneğin, لن والله أكرم زيدا. Ferra'ya göre ise bu ikisine ilaveten fasıla şart edatı veya zan fiili olursa caizdir. Örneğin, لن إن تزرعي أوزوك.⁴⁸

2.2.3. كي

a. Basra dil ekolüne mensup alimlerin çoğunluğuna göre كي edatı lam harfi ile beraber kullanıldığında nasb edatı, lam harfi olmadan kullanıldığında cer edatı olur. Küfe dil ekolüne mensup âlimlere göre كي daima nasb edatıdır. Halil b. Ahmed ve Kisai'ye göre ise كي daima cer edatı olup kendisinden sonra mukadder bir ان harfi bulunmaktadır.⁴⁹

b. Cumhura göre olumsuzluk bildiren لا ile zait olarak gelen ما dışında her hangi bir fasılın كي ile fiil arasına girmesi caiz değildir. Ancak Kisai'ye göre كي ile fiil arasına fiilin mamulü, kasem ve şart edatları girebilir. Bu durumda كي edatı fiili nasb etmez. Örneğin، اكرمك كي غلامي تكرم. Bu örnekte fiilin mamulü olan غلامي kelimesi كي edatı ile fiil arasına girmiş olup كي edatı nasb edici özelliğini kaybettiğinden fiil merfu kullanılmıştır.⁵⁰

c. Cumhura göre كي edatının dâhil olduğu fiilin mamulü edatın önüne geçemez. Örneğin، جنبت النحو كي اتعلم. Bu örnekte كي edatının dâhil olduğu fiilin mamulü olan النحو kelimesi edatın önüne geçmiştir. Bu kullanım doğru bir kullanım değildir. Zira burada nasb edatı كي de olsa veya mukadder ان de olsa fiilin mamulünün edatın önüne geçmesi uygun olmaz. Çünkü her iki edatta mastar harfleridir. Mastar harflerinin mamulleri önlerine geçemez. Ancak Kisai'ye göre böyle bir kullanım caizdir.⁵¹

2.2.4. إذن

a. Cumhura göre إذن edatı fiili nasb etmektedir. Zeccac, Farisi ve Halil b. Ahmed'in bir görüşüne göre fiili إذن edatından sonra mukadder olan ان harfi nasb etmektedir. Bu görüşü savunmalarının sebebi إذن edatının fiile has olmayıp isim cümlesinde

⁴³ İbn Akîl - Berekat, *el-Müsâ'id*, 3/63.

⁴⁴ Bakara, 2/246

⁴⁵ Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm Semîn el-Halebî, *ed-Dürri'l-maşûn fi 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 1/599.

⁴⁶ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/284.

⁴⁷ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/288.

⁴⁸ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/282.

⁴⁹ Muhammed Muhyiddîn Abdilhamîd, *'Uddetü's-sâlik ilâ tahkîki Evdâhi'l-mesâlik* (Beyrût: Darü'l-Fikr, ts.), 4/150-151.

⁵⁰ Süyûtî, *Hem 'u'l-hevâmi*, 2/292.

⁵¹ İbn Akîl - Berekat, *el-Müsâ'id*, 3/72-73.

de kullanılmasıdır. İsim cümlesinde kullanılması onu nasb edatı olmaktan çıkarır. Cumhur ise اُن harfinin sadece atif ve cer harflerinden sonra mukadder olduğu gerekçesiyle bu görüşe karşı çıkmıştır.⁵²

b. Çoğunluğa göre sadece kase ve olumsuzluk bildiren ما, edat ile fiil arasına girebilir. İbn Usfur'a göre zarf edatları, İbn Babşaz'a göre dua ve nida lafızları, Kisai ve Hişam'a göre ise dâhil olduğu fiilin mamulü اِن ile fiil arasına girebilir. Ancak bu durumda Kisai اِن edatından sonraki fiili mansub kabul ederken Hişam merfu kabul etmektedir.⁵³

2.3. Nasb Edatlarının Anlamları Hususundaki Tartışmalar

2.3.1. لَنْ

Cumhura göre لَنْ edatı sadece olumsuzluk ve gelecek zaman anlamı barındırır.⁵⁴Zemahşeri'ye göre لَنْ aynı zamanda olumsuzluğun pekişmesi yani tekit ifade eder.⁵⁵Zemahşeri'nin, لَنْ edatının tebid yani ebedilik ifade ettiğini savunduğu iddia edilmiştir.⁵⁶İbn Usfur gibi bazı âlimlere göre لَنْ edatının dua anlamında kullanılması caizdir. Buna örnek olarak “ قَالَ رَبِّ بِمَا أَتَعَمْتُ ” “عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهيراً لِلْمُجْرِمِينَ” “Mûsâ, “Rabbim! Bana lutfettiğin nimetler hakkı için suçlulara asla arka çıkmayacağım” dedi.”⁵⁷ Ayetini zikretmişlerdir.⁵⁸

لَنْ Edatının tekit anlamı barındırması sadece Zemahşeri'ye ait bir görüş değildir. Halil b. Ahmed'e göre de bu edat tekit anlamı taşınmaktadır.⁵⁹ Halil b. Ahmed dışında pek çok âlim bu görüşü savunmaktadır.⁶⁰ Ayrıca لَنْ edatının لا edatından farkının olması gayet doğaldır. Aynı zamanda لَنْ edatının tekit anlamı taşımasının önünde her hangi bir engel bulunmamaktadır. Oysa cumhura göre bu iki edat aynı anlamı ifade etmektedir.

لَنْ edatının tebid ifade ettiğine dair görüşün Zemahşeri'ye nispet edilmesi doğru gözükmemektedir. Zira hem nahiv ile ilgili kitabında hem de tefsir kitabında لَنْ edatının tebid ifade ettiğine dair bir ifade geçmemektedir. Örneğin Zemahşeri, “ اِنَّ ” “الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ اَرَايَا يَكْسَبُونَ لَهُ الْحَيَاةَ الدَّائِمَةَ” “Allah'tan başka kendilerine yalvarıp yakardıklarınız var ya, hepsi bunun için bir araya gelseler bile bir sinek yaratamazlar!”⁶¹ Ayetinin tefsirinde لَنْ edatının tekit ifade ettiğini açıkça belirtmektedir.⁶² Ancak bu görüşün yani tebid anlamı taşımasının, Zemahşeri'ye nispet edilmesinin Zemahşeri'nin Mutezile mezhebine mensup olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Zira bu konuda yapılan çalışmalar, Zemahşeri öncesi Mutezile mezhebine mensup âlimlerin لَنْ edatının tebid anlamına geldiğini savunduklarını ortaya koymuştur.⁶³

2.3.2. اِن

Bu edat cevap ve ceza anlamında kullanılmaktadır. Ancak Şelebin'e göre cevap ve ceza anlamı اِن edatında daima bulunmaktadır. Ebu Ali el-Farisi'ye göre ise bu edat genellikle cevap ve ceza anlamı taşır. Bazen sadece cevap anlamı taşıdığı

⁵² İbn Akîl - Berekat, *el-Mûsâ'id*, 3/74.

⁵³ İbn Hişam, *Muğni'l-lebîb*, 1/64.

⁵⁴ İbn Hişam, *Şerhu Kâtri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 69.

⁵⁵ Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez Zemahşerî, *el-Mufaşşal fî şinâ'ati'l-i'râb* (Amman: Dâru Ammar li'n-neşr ve't-tevzî', 2004), 312.

⁵⁶ İbn Hişam, *Şerhu Kâtri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 69.

⁵⁷ Kasas, 28/17

⁵⁸ İbn Akîl - Berekat, *el-Mûsâ'id*, 3/67.

⁵⁹ Halil b. Ahmed b. Amr b. Temîm el Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn* (Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 2001), 886.

⁶⁰ Hamide Atalay, *Arap Grameri Açısından Len Edatı Ve Kur'an'da Kullanılışı* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 30-32.

⁶¹ Hacc, 22/73

⁶² Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haķâ'iki ğavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķâvil fî vücuhi't-te'vil*, ed. Muhammed Abdüsselam Şahin (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1995), 3/67.

⁶³ Atalay, *Arap Grameri Açısından Len Edatı Ve Kur'an'da Kullanılışı*, 33-34.

da vaki olmuştur. Örneğin seni seviyorum diyen adama *إذن أصدِّقك* (sana katılıyorum) denir. Bu örnekte ceza anlamı bulunmayıp sadece söylenen söze cevap vardır.⁶⁴

Bu hususta Ebu Ali el-Farisi'nin görüşünün daha makul olduğu görülmektedir. Zira yukarıda zikredilen örnekte olduğu gibi *إذن* edatının sadece cevap için kullanıldığı aşikârdır. Aksi halde zorlama teviller ortaya çıkacaktır.

SONUÇ

Nahiv âlimlerinin çoğunluğuna göre vasitasız olarak fiili muzariyi nasb eden edatlar dört tanedir. Bunlar *إذن*, *كي*, *لن*, *ان* edatlarıdır. Ayrıca *ان* edatının cevazen takdiriyle, talil ve akibet bildiren *ل*'dan ve atif harfleri olan *و*, *ثم* ve *او*' dem sonra muzâri fiil mansub olur. *ل*'i cuhud, harfi cer olan *حتى* *الا* veya *الى* anlamında olan *او*, atif harfi olan *ف* ile maiyet bildiren *و*'dan sonra ise *ان* edatının vücuben takdiriyle muzâri fiil mansub olur. Bu edatlardan *ان* ve *كي* muzâri fiili mastar teviline sokup genellikle gelecek zamanı ifade ederler. *لن* edatının gelecek zaman ve olumsuzluk anlamı barındırması ittifakla kabul edilmiştir. *إذن* ise çoğunlukla cevap ve ceza bazen sadece cevap anlamı taşır.

Edatların yapısı hakkında öne sürülen görüşler arasında bu edatların basit yani mürekkebe olmaması daha isabetli görünmektedir. *ان* edatının dâhil olduğu fiilin mamulünün, edatın önüne geçmesinin ve edat ile fiil arasında herhangi bir fasılının girmesinin caiz olmaması tercihe şayan görüştür. Cümle başında kullanılması zorunlu olmadığı için *لن* edatının dâhil olduğu fiilin mamulünün, edatın önüne geçmesi caizdir. Ancak olumsuzluk edatı olduğu için *لن* ile fiil arasında fasılının girmemesi gerektiğine dair cumhurun görüşü daha isabetli görünmektedir. *كي* edatı mastar olduğu için dâhil olduğu fiilin mamulü, edatın önüne geçemez. Kendisi ile fiil arasında olumsuzluk bildiren *لا* ile zait olarak gelen *ما* dışında her hangi bir fasılının girmemesi çoğunluğun kanaatidir. *إذن* edatı ise zaten nasb edebilmesi için cümle başında kullanılması gerekir. Kendisi ile fiil arasında sadece kase girebilmektedir.

لن edatı hakkında Zemahşeri'nin tebid yani ebedilik anlamını savunduğu ile ilgili net bir delil bulunmamaktadır. *لن* edatının tekit ifade ettiğine dair öne sürülen görüş yabana atılacak bir görüş değildir. Zira bu görüşü sadece Zemahşeri değil, nahiv ilminin kurucusu kabul edilen Halil b. Ahmed de savunmaktadır. Ayrıca bu görüşün aksine güçlü bir delil bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Abdilhamîd, Muhammed Muhyiddîn. *'Uddetü's-sâlik ilâ tahkîki Evdahî'l-mesâlik*. 4 Cilt. Beyrût: Darü'l-Fikr, ts.

Abdülhamîd, Muhammed Muhyiddîn. *et-Tuhfetü's-seniyye bi-şerhi'l-Mukaddimeti'l-Âcurrûmiyye*. Mısır: el-Mektebetü't-Ticariye el-Kübra, 17. Basım, 1389–1969.

Atalay, Hamide. *Arap Grameri Açısından Len Edatı Ve Kur'an'da Kullanılışı*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Düssuki, Muhammed b. Ahmed b. Arefe ed. *Haşiyetü'd-Düssuki ala muhtaşari'l-me'ânî*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2002.

Ferâhîdî, Halil b. Ahmed b. Amr b. Temîm el. *Kitâbü'l-'Ayn*. Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 2001.

⁶⁴ Süyûtî, *Hem'u'l-hevâmi*, 2/294.

- Hasan, Abbas. *en-Nahvu'l-vâfi meâ rabtihi bi'l-esalibi'r-refia ve'l-hayati'l-luğaviyye'l-müteceddide*. 4 Cilt. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 3. Basım, 1974.
- İbn Akîl, Bahâüddîn Abdullah b. Abdîrrahmân - Berekat, Muhammed Kamil. *el-Müsâ'id 'alâ Teshîli'l-fevâ'id*. 4 Cilt. Dımaşk: Darü'l-Fikr, 1980.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh. *Muğni'l-lebîb 'an kütübi'l-e'ârîb*. ed. Berekat Yusuf Hebbud. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Erkam, 1. Basım, 1999.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişam el-Ensârî. *Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve belli's-şadâ*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 4. Basım, 1425–2004.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişam el-Ensârî. *Şüzürü'z-zehab fi ma rifeti kelâmi'l-'Arab*. thk. Emil Bedi' Yakub. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1424–2004.
- Muğalise, Mahmud Haseni el. *en-Nahvu's-şâfi*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, ts.
- Saçaklızade, Muhammed b. Ebu Bekir el-Maraşi. *Tertübü'l-'ulûm*. ed. Muhammed b. İsmail Seyyid Ahmed. Beyrût: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Basım, 1988.
- Semîn el-Halebî, Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm. *ed-Dürrü'l-maşûn fi 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1994.
- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es. *Hem'u'l-hevâmi' fi şerhi Cem'i'l-cevâmi'*. ed. Şemseddin Ahmed. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1998.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es. *el-Behcetü'l-merziyye fi şerhi'l-Elfiyye*. thk. Ahmed İbrahim Muhammed Ali. Beyrût: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1421–2000.
- Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez. *el-Keşşâf 'an haḳâ'ıki ğavâmi'zi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eḳâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. ed. Muhammed Abdüsselam Şahin. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1995.
- Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez. *el-Mufaşşal fi şinâ'ati'l-i'râb*. Amman: Dâru Ammar li'n-neşr ve't-tevzî', 1. Basım, 2004.